

**Національна академія педагогічних наук України
Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України
Лабораторія психології навчання імені І.О.Синиці**

**Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору
в контексті гуманістичної парадигми**

Матеріали
Всеукраїнської конференції з міжнародною участю
31 травня 2018 року, Київ

Київ-2018

Друкуються за ухвалою Вченої ради Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України (протокол № 13 від 02.07.2018 року)

Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми : матеріали всеукраїнської конференції з міжнародною участю (31 травня 2018 року, Київ) / за ред. С.Д.Максименка. – Київ : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2018. – 280 с.

ISBN 978-617-571-157-6

Редакційна колегія:

Максименко С.Д., дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор; Чепелева Н.В., дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор; Карамушка Л.М., член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор; Кокун О.М., член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор; Бучма В.В., старший науковий співробітник Інституту психології імені Г.С. Костюка; Дзюбко Л.В., кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник Інституту психології імені Г.С. Костюка; Слободяник Н.В., кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник Інституту психології імені Г.С. Костюка; Шатирко Л.О., старший науковий співробітник Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України.

У матеріалах всеукраїнської конференції з міжнародною участю викладено результати досліджень найбільш актуальних проблем особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми. Представлено теоретичні підходи до проблеми, проаналізовано психолого-педагогічні аспекти взаємодії суб'єктів освітнього простору (освітні, вікові, гендерні, психологічна грамотність, взаємодія з дітьми з особливими потребами). Розглянуто завдання психологічної безпеки та психологічного здоров'я учасників особистісної взаємодії, шляхи запобігання деструктивним формам особистісної взаємодії в освітньому просторі. Представлені наукові розробки дослідників будуть корисні психологам та педагогам, як науковцям так і практикам, усім, хто цікавиться проблемами сучасної розвивальної освіти.

Матеріали опубліковано в авторській редакції.

© Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2018

Поляничко О.М. Методологія та методи глибинного пізнання психіки.....	181
Пророк Н.В. Психологічна культура і професійно важливі якості.....	184
Пушкарська Л.П. Взаємодія сурдопедагога з дітьми молодшого і дошкільного віку з порушеннями слуху.....	189
Скальська Л.О., Горбачов В.О. Сутність понять «психічний стан» людини в сучасній психології.....	193
Скрипник Т.В. Роль «класного менеджменту» у формуванні партнерської взаємодії між учасниками інклюзивного процесу.....	194
Слободяник Н.В. Психолого-педагогічна взаємодія як чинник особистісного розвитку учня – теоретичний аспект.....	299
Соловей Я.Г. Теоретичні аспекти аксіогенезу музично обдарованої особистості.....	203
Субін А.О. Теоретико-методологічний аналіз поняття «освітнього медіапростору».....	207
Терещенко Л.А. Види невротичних розладів особистості дитини дошкільного і молодшого шкільного віку в контексті сучасної педагогічної психології.....	212
Тихонова Т.Б., Кульчицька А.В. Концепція активної самореалізації особистості в освітньому просторі як методологічна основа розробки освітніх курсів у вузі.....	219
Тітченко О.Б. Особливості взаємодії викладача-шульги зі студентами соціо-гуманітарних спеціальностей.....	221
Токарева Н.М. Комунікативна компетентність як індикатор психічного здоров'я сучасних підлітків.....	226

Скритник Т.В.
доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник,
професор кафедри спеціальної психології,
корекційної та інклюзивної освіти
Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка

РОЛЬ «КЛАСНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ» У ФОРМУВАННІ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ УЧАСНИКАМИ ІНКЛЮЗИВНОГО ПРОЦЕСУ

Для успішного впровадження інклюзії мають відбутися змістовні перетворення на різних рівнях, що охоплюють: освітній простір, компетентність вчителя, його настанови та особливості взаємодії з іншими учасниками інклюзивного процесу тощо. Однією з дієвих педагогічних технологій, що сприяє позитивним перетворенням, необхідним для сучасного стану освітнього процесу і життєво необхідним для інклюзії, є технологія «Класний менеджмент». Класний менеджмент – це прогнозування, проектування та створення такого навчального середовища, яке забезпечує досягнення учнями запланованих навчально-виховних цілей [2].

Сутність класного менеджменту як педагогічної технології полягає у розкритті й впровадженні таких груп ресурсів, як: предметно-просторові (розроблення та застосування засобів перетворення простору класної кімнати, фізичного простору); організаційно-сміслові (структуроване і своєчасне подання оптимально відібраних наочних засобів інструктивної спрямованості: система візуальних засобів); соціально-психологічні (встановлені соціальні ролі, очікування, обов'язки, чіткі настанови щодо поведінки у класному середовищі) [1].

Численними міжнародними дослідженнями (Akalin, S., Sucuoglu B., 2015; Corps P., 2008; Stronge J.-H, Tucker P.-D., 2004; Wong H.-K., Wong R.-T., 2009, 2014) доведено, що ретельно продумана та спеціально організована класна кімната впливає на формування особистісних та соціальних якостей учнів, в

цілому, та на зміст, форму та продуктивність їхньої навчальної діяльності, зокрема. Так, середовище може посилювати або нівелювати зусилля вчителя [3], асистента вчителя та інших членів міждисциплінарної команди супроводу. Коли вчитель здатен продумати та організувати діяльність учнів, їхній час та матеріали, тоді навчально-виховний процес відбувається найсприятливішим чином: учні зацікавлені пропонуваними видами діяльності й здатні ефективно їх виконувати самостійно, або у співпраці з однокласниками.

Ключовий компонент ефективного освітнього середовища – продуманість та втілення принципу структурованості. Брак структури негативно впливає на організацію навчального середовища, спричинюючи хаотичність, непродуктивність, що призводить до марної трати часу, непорозуміння, розчарування та зниження авторитету вчителя [6]. Натомість забезпечення структурованого навчального середовища дає такі переваги для вчителя та учнів, як: відчуття безпеки, чіткість та зрозумілість поведінки у відповідності до певних зон, передбачуваність діяльності, що так важливо для порядку в класі.

Простір класу у початковій школі має враховувати особливості психічної організації дітей молодшого шкільного віку: їхню непосидючість, недостатньо сформовану довільність, швидку втому. Велике значення для соціального та міжособистісного розвитку учнів з ООП має впровадження таких зон у класному середовищі, як: спеціально організований «Куток заспокоєння», сенсорна зона, кутки: дітей, життя класу, вчителя. Кутки дітей та вчителя, а також наочне яскраве, змінне відображення життя класу дають змогу у освітньому середовищі створювати особистісно орієнтований простір (на відміну від типового для нинішньої ситуації так званого знеособленого середовища); активізувати інтерес до іншої людини, уваги до її інтересів та вподобань; формувати здатність цінувати спільний досвід.

Найважливіший складник організаційно-сміслових ресурсів в інклюзивному класі – це розклад, який оформлюють як послідовну серію картинок, фотографій, піктограм (з надписами або без них).

Такий розклад містить необхідну для дитини інформацію, а саме – які заняття будуть проводитися і в якій послідовності. Ціль застосування розкладу – активізувати дитину до виконання певної послідовності дій.

Необхідним регулятором продуктивної взаємодії вчителя та учнів, з одного боку, а також учнів між собою є правила. Розроблення правил – творчий процес. При тому важливо, щоб над змістом і формою подання правил думав не тільки

сам вчитель, але й весь колектив класу (наприклад, у форматі конкурсного завдання). Найефективніші правила містять інформацію для учнів про те, що вони повинні робити (позитивний зміст), а не те, що вони не повинні робити (негативний зміст). Наступні важливі вимоги для представлених правил: не більше п'яти; конкретні, прості, однозначні; привабливо (можливо, з гумором) оформлені; у найкращому випадку – віршова, ще й такі, коли збережена ідея акровіршу (заголовні літери кожного рядку складають якесь значуще слово, відповідне до змісту правила тощо); розташовані у відповідному місці, яке бачать всі; змінні (урахування актуальності для певної ситуації розвитку класного колективу). Коли є усвідомлення правильної поведінки, учні поводять себе соціально прийнятним чином.

Проведення уроку та досягнення навчальних цілей потребує, щоб у класі був порядок, тож для організації та активізації учнів вчитель має застосувати ті чи інші важелі впливу. Відомі непродуктивні способи налагодження порядку у класі, серед яких: підвищення голосу, погані оцінки, скарги батькам, розмови з дітьми про дисципліну тощо.

У межах технології «Класний менеджмент» головним регулятором поведінки учнів є такі поняття, як «правила» та «процедури» – форми організації діяльності учнів, що насичують час їхнього перебування в освітньому середовищі і підбираються так, щоб вирішувати найактуальніші завдання навчально-виховної діяльності [8].

Для учнів є такі дві групи процедур, як: організаційні (як й коли виходити до класу і виходити з нього; що робити, коли пропустив уроки; як організувати робоче місце; як обирати і виконувати класні обов'язки; як й коли користуватися мобільними телефонами; що робити, коли: поламався олівець, забув підручник/зошит/ручку, закінчився зошит, раніше закінчив виконувати завдання, розлив воду; як і куди складати виконану роботу тощо), а також – інструктивні (як працювати у групах; як користуватися підручником; як знаходити потрібні матеріали на полицях; як здійснювати перехід під час уроку або на перерві; як слідувати за порядком; як виконувати домашні завдання).

На відміну від змісту та наслідків дисципліни, встановлення та відпрацювання процедур: сприяє становленню проактивної позиції (свідомий вибір) [5]; дає змогу запобігати негативним наслідкам (превентивність); уможливлення збільшення часу для навчальної діяльності; створює умови для

розвитку самостійності та відповідальності; активізує соціальний розвиток учнів.

Вчитель має з першого дня і протягом двох-трьох тижнів детально роз'яснювати процедури, моделювати їх та впроваджувати на практиці [7]. Як тільки всі учні класу відпрацювали процедури і правила, можна певні моменти роботи у класі передавати їм для самостійного орієнтування.

Продуманість підходів та методів керування класним колективом втілюється у те, що вчитель до навчального процесу розробляє План класного менеджменту, головна мета якого – щоб учні з 1-ї хвилини уроку залучені до цікавої, динамічної, практичної пізнавальної діяльності; мають завдання; знають, де їх знайти; розуміють, чому вони мають їх виконувати; знають, що від них очікують, орієнтуються на визначені разом правила. Це означає, що учні беруть активну участь і відповідальність за своє навчання.

Необхідними учасниками освітнього процесу стають батьки, з якими теж необхідно налагоджувати партнерські стосунки. Для того, щоб батьки активніше долучалися до участі в освітньому процесі своєї дитини, вони мають добре розуміти цей процес і бути рівноправними його учасниками. Доречно заохочувати батьків брати участі у роботі міждисциплінарної команди супроводу: створювати комфортне й привітне середовище, в якому батьки почуватимуться впевнено; започаткувати й підтримувати комунікацію; звертатися до батьків за порадами і надавати можливість робити вибір щодо тих чи інших заходів у класі, його організації, в цілому. При цьому цінувати думки й зауваження батьків, з повагою ставитися до їхніх пріоритетів; призначати засідання тоді, коли батьки мають можливість їх відвідати; обговорювати мету засідання й надавати порядок денний; уникати професійного жаргону, чітко пояснювати всі дані й терміни.

Таким чином, освітня технологія «Класний менеджмент» дає змогу реалізувати предметно-просторові; організаційно-сміслові та соціально-психологічні групи ресурсів середовища. Вчитель, учні та батьки спільно, на партнерських засадах розробляють, впроваджують та аналізують успішність тих чи інших заходів, рішень, процедур, правил, обов'язків; зв'язують навчально-виховний процес з власними очікуваннями. Створена завдяки реалізації плану класного менеджменту довірлива, підтримувальна, дитино-орієнтована атмосфера у класі є сприятливою для ефективного навчання та соціального розвитку всіх учнів, у тому числі – й учнів з особливими освітніми потребами. Такий продуманий та відповідальний підхід є практичним

втіленням переваг інклюзивного навчання, адже сприяють розкриттю ресурсів та позитивним змінам у цілісному розвитку всіх суб'єктів інклюзивного навчання.

Література

1. Гайдукевич С. Е. Средовой подход в инклюзивном образовании // Инклюзивное образование: состояние, проблемы, перспективы. – Минск: Четыре четверти, 2007. – 34 с.
2. Скрипник Т. В. Стратегії класного менеджменту для інклюзивного середовища // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 9, у 2 т. – Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006; 2017. – Т.2. – С. 215-223.
3. Akalin, S., Sucuoglu B. (2015). Effects of Classroom Management Intervention Based on Teacher Training and Performance Feedback on Outcomes of Teacher-Student Dyads in Inclusive Classrooms. *Educational sciences-theory & practice*, 15/3, p. 739-758. – Режим доступу: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1067425.pdf>
4. Corps P. Classroom Management (2008). Office of overseas programming and training support, information collection and exchange, 132 p. – Режим доступу: <http://files.peacecorps.gov/multimedia/pdf/library/m0088.pdf>
5. Leliügien I, Kaušylien A. (2012) Integration of children with disabilities into school community // *Social welfare interdisciplinary approach*. 2 (2). – С.103-116.
6. Stronge J.-H, Tucker P.-D., Hindman J.-L. (2004). *Handbook for qualities of effective teachers* Alexandria, Va. : Association for Supervision and Curriculum Development, 225 p.
7. Wong H.-K., Wong R.-T. *The First Days of School: How to be an effective teacher* (4th edition, 2009), 346 p.
8. Wong H.-K., Wong R.-T., Jondahl S.-F., Ferguson O.-F. *The Classroom Management Book Paperback* (2014). Denton, Texas: Harry K Wong Pubn. – 308 p.